

НЕНКО РАДЕВЪ — естествовикъ
редакторъ на в. Билкаръ

ЖЕЛЪЗКО ДИМИТРОВЪ
председателъ на браншовото сдружение
на търговцитѣ на билки

ФИТОЕНЦИКЛОПЕДИЯ
БЪЛГАРСКИ
БИЛКИ ==

Les plantes officinales de Bulgarie
Heilkräuter Bulgariens

Съ 150 образа въ текста

СОФИЯ

1941

Фототипно издание, 2023 г.

ISBN:

978-619-7688-16-0

Художник на корица:
Александра Младенова

Формат: 60/90/16
Печатни коли: 21

Издава:

БЪЛГАРСКА **ИСТОРИЯ**

„БИ 93“ ООД
София, ул. „Загоре“ 3

www.bulgarianhistory.org
www.bulgarianhistory.shop

Печат:
„Алианс Принт“ ЕООД

НЕНКО РАДЕВЪ — естественикъ
редакторъ на в. Билкаръ
ЖЕЛЪЗКО ДИМИТРОВЪ
председателъ на браншовото сдружение
на търговците на билки

ФИТОЕНЦИКЛОПЕДИЯ
БЪЛГАРСКИ
БИЛКИ

Les plantes officinales de Bulgarie
Heilkräuter Bulgariens

Съ 150 образа въ текста

СОФИЯ

1941

Божо дръвце, кипарисъ

27. *Tuja occidentalis*

Рус. Туя.

Познато декоративно изъ градинитѣ, гробищата и пр. Отечество сев. Америка. Дърво до 8—12 четра високо. Отварата отъ младитѣ клонки и листа действувать пикочогонно, противъ сифилисъ, ревматизъмъ и противъ нѣкои паразити на червата, потогонно. Доза — 15|500. Сварени и топли налагани външно — противъ ревматизъмъ.

Ефедра

28. *Ephedra vulgaris* (сем. Gnetaceae).

4. (1), њ. Дребенъ храстъ. Родствено на иглолистнитѣ. По пѣсъчливитѣ и скалисти райони на крайбрежието на Черно море. Цвѣти презъ май и юний—жълто.

Сравнително рѣдкъ видъ. Беремъ клонкитѣ съ цвѣтъ. Отварата подобрява кръвообращението, пречиства черния дробъ. Доза — 3|500 гр. вода. Външни промивки — при възпаление и кожни обриви. Съдържа алкалоида ефедринъ, близкъ на адреналина, по-слабо отровенъ, но не препоръчителенъ за сърдцето. По-скоро за астма, бронхити и очни болести.

6) Гр. Висши растения

Авранъ, сиротица, горчивче

29. *Gratiola officinalis* (Scrophulariaceae)

H. Gnadenkraut, фр. *Gratiolle*, Au pauvre homme, ит. *Gratiola*.

4. (1—2). Тревисто, съ продълговати остри листа, разположени чифтно и срещуположно на прешлени. Цвъ-

Обр. № 13. *Gratiola officinalis*

товетъ съ дълги дръжки, излизащи отъ пазвитъ на листата. Изъ влажнитъ ливади. Обикновено изъ цѣла България. Цъвти мѣтно-бѣло, съ жълти жилки. Дроги: *Radix* и *Herba gratiolae*. Рандеманъ за коренитъ — 3:1, за тревата — 6:1. Искана, но още не изнасяна дрога. Бере се отъ срѣдата на юлий и августъ за тревата и есень — за коренитъ. Тревата се суши на китки на сѣнка, а коренитъ — на слънце. Силно възбужда стомаха и пикочогонно. Накисъ съ хладка вода — доза 3—5|500. Употрѣбява

се и противъ глисти. Въ по-голъми дози отровно. Съдържа два гликозида: грациолинъ и грациозолинъ.

Аgrimония мяясъливъ буренъ, охтивче, камшикъ, мотика, бутракъ, чичакъ

30. *Agrimonia eupatoria* (сем. — Rosaceae)

H. Oedermennig или Heil aller welt, фр. *Aigremoine gariot*, англ. *Agrimony*.

⊙, (2—3). Тревисто до 70 см. високо, съ сложнопесести листа, съ жълти цвѣтчета, събрани на върха на

стъблото. Беремъ тревата — *Herba agrimoniae* отъ 15 юний насетне. Вързва се на китки и се суши на сѣнка. Рандеманъ — 7:2. Пази се въ чували. Искана, но още не изнасяна билка.

Отварата или накисътъ отъ тревата се употрѣбва противъ язва въ стомаха, болеститѣ на черния дробъ, туберкулоза, кожна туберкулоза, мяясълъ и пречистване на кръвта, а сжщо тѣя и за гаргаризиране на устата при възпаление на слизестата ципа на устата. Ако смѣсимъ тая билка съ *Filipendula ulmaria*

Обр. № 14. *Agrimonia eupatoria*

действува по-добре, и то специално за костна туберкулоза. Доза — 15|500.

Ако берешъ разумно билки ще имашъ такива и на следната година!

Аиръ блатенъ

31. *Acorus calamus*
H. Kalmus, фр. *Acore*.
 ит. *Calamo aromatico*, англ.
Sweet flag.

4, (1). Прилича на ша-
 варъ, съ по-тъсни листа, съ
 дълго полъгнало коренище,
 отъ което се издигатъ ме-
 човидни листа до 1 м дълги.
 Изъ блатливитѣ мѣста, пре-
 несено у насъ. Подобни:
 всички шавари и папури.

Rhizoma acori aromatici или *Rhizoma calami*. Въ търгови-
 ята се срещатъ два вида: *naturalis* или *mundata* — само
 изсушено или и почистено коренище. Бере се пролѣтъ
 и есенъ. Суши се на слабо слънце. Рандеманъ: 4:1. Въ
 кутии или книжни кесии. Не изнасяна още дрога.

Коренището се употребява за бани при рахити-
 зъмъ и скрофули. Вътрешно — чай за усиляване и апе-
 титъ. Употребява се и противъ сънната болестъ заедно
 съ белладонната. Поради това, че коренището му съ-
 държа скорбѣла и ароматни вещества, то тинктурата
 му се употребява и за нѣкои ликьори, възбуждащи апе-
 тита. Доза — 5—10/500.

Акация, салкъмъ

32. *Robinia pseudoacacia*.

Пренесено отъ Сев. Америка — културно, за пар-
 кове, укрѣпяване пороищата и пр.

Употрѣба: цвѣтътъ, листата и плодътъ. Цвѣтътъ
 се бере презъ цвѣтежъ, листата преди цвѣтежъ, а пло-
 дътъ — августъ и септемврий.

Отварата отъ листата се употребява при задържа-
 не (липса) на менструация (аменорса). Чай отъ цвѣтътъ

● - алпийско

⊙ - едногодишно

⊕ - двугодишно

4 - многогодишно

h - тревистъ храстъ

h̄ - дървенистъ храстъ

5 - дърво

П - плевель

— противъ кашлица (може и на сиропъ). Сжцото — противъ ревматизъмъ. Отварата отъ плодътъ — противъ маточни заболявания.

Цвѣтоветъ съдържатъ гликозида робининъ, а листата — гликозида индиканъ.

Актеа, ресникъ

33. *Actea spicata*

H. Christophskraut, фр. herbe de Saint Christophe, англ. Bane berry, ит. Barba di capra.

Може да замѣсти успѣшно чуждеземската *Actea cimicifuga* — иначе неизследвана.

Алкана, айва жива, паче гнѣздо

34. *Alkana (Anchusa) tinctoria* (сем. Boraginaceae) тур. — Геве джеве, хаваджеве.

H. Alkanawurzel, фр. racine d'orcanette, англ. alkanet-root, ит. alcanetta.

4, (1). У насъ по-рѣдка — харманлийско и кръсненското дефиле. Спържена съ лой — за лапи — налага се натъртено, изкълчено, контузено; лавитъ да се слагатъ топли.

Сърържа една боя червена, която се разтваря въ масло.

Анасонъ

35. *Pimpinella anisum* (сем. Umbelliferae — сеникоцвѣтни)

H. Anis, фр. anis, англ. anise, ит. anice (vode), рус. анисъ.

Културно. Дрога — *Fructus anisi* — плодътъ — семената. Търси се отъ чужбина и се изнася отъ България.

Запарка отъ семената на анасона възбуждатъ дихателнитѣ органи, помага на храносмилането, пикочогонно. Отстранява образуването на газове. Увеличава млѣкото у кърмачкитѣ. Отъ него се вади анасоново масло — *Oleum anisi* — за ликьори, мастики и пр. Въ маларични мѣста се намазватъ открититѣ части на тѣлото: ржце, уши и пр. противъ хапенето на комаритѣ. Съдържа анетолъ, който се произвежда и химически. Съседнитѣ два вида анасонъ:

36. *Pimpinella magna* — едъръ анасонъ

H. Grosse Bibernelle, фр. grand boucage, ит. tragosellino maggiore и

Обр. № 15. *Angelica archangelica*

37. *Pimpinella saxifraga* — бедреница

H. Kleine bibernelle, фр. petit boucage, англ. burnet saxifrage, ит. tragosellino beccchino

Както анасона, но диворастящи. Трѣбва да се внимава да не се смѣси съ нѣкой отровенъ видъ или приличащъ на тѣхъ, каквито сж бучинишитѣ (вижъ сравнителната картина на семената), иначе както предходния видъ. Отъ видътъ *Pimpinella saxifraga* употребяваме и коренитѣ — *Radix pimpinellae*, които съдържатъ етерично масло.

Ангелика, едъръ бучинишъ

38. *Angelica archangelica* или *Archangelica officinalis* (сжщо семейство).

H. Engelwurz, фр. *archangelique*, англ. *garden angelica*, ит. *angelica*, тур. мелаикъ, рус. дятил.

2, (3—4). Подобно на копъра, но по-грубо и едро. Надминава единъ метъръ на ръстъ. Цъвти бѣлезникаво. Беремъ трѣва (*herba*), коренъ (*radix*) и семената (*fructus*) презъ юлий и августъ.

Отварата възбужда нервната система, употребява се при спазми и при палъци, хистерия и гърчене. Сжщата засилва и храносмилането и намалява газоветѣ.

Сдържа етерно масло — *Oleum angelicae*, веществото ангелицинъ безъ вкусъ и миризма и слабо изучено, смола и др. Сродния видъ.

Горски бучинишъ, пищялка

39. *Angelica silvestris*

H. Wilde Brustwurz, фр. *angelique sauvage*, англ. *Wild angelica*, ит. *angelica silvatica* се употребява като него.

Бабини зжби, трабозанъ

40. *Tribulus terrestris* (*Zigophyllaceae*)

H. Erdburzerdorn, фр. *croix de malte*, ит. *tribolo*, рус. якорц.

⊙, (1—2) П. Тревисто. Цъвти жълто. Влечущо стъбло. Познато съ своитѣ бодливи плодове По лозята, нивитѣ, по пѣсцитѣ и др. Чай отъ плодоветѣ — за пречистване на кръвта. Употребява се и противъ маасълъ, гонорея и разширение на венитѣ.

Herba-та се бере отъ края на юлий до октомврий, суши се на сѣнка. Разтлана като сѣно. Рандеманъ — 3:1. Пазимъ въ чували. Употрѣба сжщо като плода.

Когато цъвти е отровна за дом. животни, особено за овцитѣ.

Бадемъ, миндалъ

41. *Amygdalus communis* (сем. Rosaceae)

Познато културно дърво. Отварата отъ кората на младитѣ клонки се употребява противъ диария и трѣска. Семената — бадемитѣ — *Semen amygdali* — счукани и смѣсени съ мляко — слабо слабително за децата, но същевременно е и доста хранително. Бадемитѣ сж отлична храна; употребя и въ сладкарството, бонбоньерството и пр. Тѣ даватъ бадемово масло — козметично сръдство преди всичко: разни помади, омекчава кожата расте косата, противъ окапване на косата. Съдържа — масло, ферменти, емулзинъ и пр. Близкосродния.

42. *Amygdalus amara* — Горчивъ бадемъ

Самия той е огроветъ (5—10 зърна). Смѣсва се съ сладкия бадемъ.

Той съдържа — гъсто масло, циановодородовъ гликозидъ амигдалинъ, емулзинъ и др.

Бенедиктински трънъ, пресечка

43. *Cnicus benedictus* (Compositae)

H. Benediktenkraut, фр. Chardon benit, [англ. Blessed dhistle, тур. шефкетъ оту.

⊙, (1). Травистъ и бодливъ трънъ до 1 м. височина. Срънца се въ най южнитѣ и топли части на България.

Има широко употребление въ народната медицина. Отварата противъ: ангина, кашлица, катар на дихателната система, астма, възпаление на бѣлитѣ дробове, жълтеница, запекъ, пѣсъкъ въ черния дробъ, хронически катаръ въ стомаха, червата, лѣнност на червата, мжчно пикане, водянка, хистерия и др. нервни болести, рани и пр. Пречиства кръвта, регулира стомаха, отваря апетита. Доза 15|500.

Съдържа: единъ ензимъ, който съсирва млякото, горчивия кининъ, смоли, масло и др.

Цъти презъ м. юний жълто. Беремъ — *Herba cardui benedicti*.

Сушимъ на китки и на сѣнка. Нарѣзанъ въ книжни кесии. Искана, но не изнасяна още билка. Съдържа: кницинъ, смоли, масло и др.

Безсмъртниче, метличина, папилки

44. *Xeranthemum annuum* (сем. Compositae — сложноцвѣтни).

H. Eihjarige Spreublume, ит. *Herba della quaglia*.

⊙, (1—2). Тревисто, до 30 см. прилича на синия синчець. Бѣли отъ мѣхъ стѣбло и листа, които сѣ тѣсни и остри. Цвѣтоветѣ сѣ виолетово розови, лилави и не увѣхватъ — отъ гдето иде и името му. Покрай пѣтищата, по беднитѣ почви и пушциязи. Цвѣти отъ края на май до августъ. Беремъ *herba*, но повечето цвѣтътъ сѣ 10 см. дръжки, които сушимъ на китки. Рандеманъ 1:1. Пазимъ въ книжни кесии. Отварата противъ маясълъ и сърдцебиене. Доза: 10/500. Искана но не изнасяна билка.

Обр. 16.
Xeranthemum annuum

Блѣнь, попадийка, буника

45. *Nyosciamus niger* (сем. Solanaceae — картофени).

H. Schwarzes bilsenkraut, фр. *Jusquiamе*, англ. *Belene*, ит. *Giusquiamo*, рус. *Белена*.

Θ, (1—2), Π. Познатъ плевелъ покрай пштицата, буницата, харманитъ, мандритъ и пр. Беремъ листата и семената — *Folia* и *Semen Hyosciami* презъ м. м. юлий и августъ.

Обр. 17. *Hyoscyamus niger*

Листата даватъ рандеманъ 7:1. При брането и сушенето трѣбва да се внимава понеже е силно отровно. Отварата отъ листата въ малки количества се пиятъ противъ жбоболъ (гаргара), болки въ стомаха, обикновена и магарешка кишлица, безсъние и ревматизъмъ. Употрѣбата му безъ лѣкарско предписание е опасна.

Търсена, но още не изнасяна дрога. Съдържа алкалоидитѣ: хиосциаминъ, хиосцинъ, скополаминъ и др. Отровно и за коне, говеда и кокошки, а освенъ това алкалоидитѣ минаватъ и въ млѣкото.

Божа ржчица, богородична ржчица просфорникъ

46. *Abutilon avicennae* (Malvaceae — слъзови)
H. Welsche gelbe Pappel, Рус. канатник.

Θ, (1), Π. Тревисто до 1 м. дълго. Цвѣти съ единични жълти цвѣтове. Изъ запустнатитѣ ниви и буреливи мѣста въ тракийската и дунавска равнина, както и въ краймориеето. Цвѣти презъ цѣлото лѣто жълто. Търси се по-рѣдко. Замѣства го ружата и слезтъ.

Божуръ, червенъ божуръ

47. *Paeonia decora* (сем. Ranunculaceae — лютичеви)

H. Pfingstrose, фр. Pivoine, англ. Peony, ит.

Paeonia, тур. хангъмъ чиче.

Д. (1—2) Тъмно зелено стъбло до 30—40 см. съ тъмно-зелени нарѣзани листа. Обикновено съ по единъ карминено-червенъ цвѣтъ, който има 5—10 вѣнчелистчета.

Обр. № 18. *Paeonia decora*

та. Шуменско, Варненско Бургаско, Ямболско, Софийско и Врачанско го има въ изобилие. Цвѣти презъ май и юний на цѣли плантации. Софийския аеродрумъ „Божурище“ носи името по него. Коренището е силно отровно.

Отвара отъ коренището се употребява противъ епилепсия и нерви, водянка, пѣсъкъ въ бъбрецитѣ, мехура и черния дробъ. Прахъ отъ коренището — въ малко количество — противъ маясълъ.

Съдържа отровни алкалоиди, които предизвикватъ повръщане:

пеонияфлуоресцинъ, танинъ и др. Тѣ се съдържатъ и въ коренището и въ листата, а сжщо тѣй и червенитѣ вѣнечни листа, които беремъ за износъ.

За износъ беремъ червенитѣ венчелистчета, които се бератъ и разтилатъ внимателно на щайги, покрити съ хартия. Да се внимава да не се чупятъ при брането и следъ сушенето. Пазимъ въ книжни кесии и шпертилатови сандъци. *Radix Paeoniae* и *Flores Paeoniae*. Коренитѣ сушимъ на слънце, а цвѣтътъ — на сѣнка. Рандеманъ за цвѣтътъ — 5:1.

Боровинки черни

48. *Vaccinium myrtillus* (Ericaceae)

H. Heidelbeere, фр. Direlle myrtille, ит. Mirtillo, англ. Bilberry, рус. черника.

4, (4—5), h. Нисъкъ храсть до 50 см. прилича на чешпира, но съ тънки листа. Много разпространено по високитѣ райони на всички наши планини. Цвѣтътъ представлява малки гърненца — блѣдо-розово — бѣли.

Чай — отъ листата — противъ захарна болестъ, хрониченъ бронхитъ, повръщане и спазми на стомаха.

Чай отъ коренитѣ — противъ пѣсъкъ въ черния дробъ и жлъчката.

Чай отъ плодоветѣ (може и сухи) противъ хрониченъ катаръ на храносмилателната трѣба, противъ диария. Плодоветѣ специално въ ракия — противъ диария, дизентерия, скорбутъ. За деца е хубаво даже да се даватъ само сухи плодове или сурови. Отъ плодоветѣ се прави хубавъ мармаладъ.

Бере се херба — юний до септемврий, която като изсъхне се очиства отъ листата. Последнитѣ се прибиратъ въ чували. Исканъ, но още не изнасяна дрога. Рандеманъ — 4:1 за листата и 8:1 за плодътъ. Плодоветѣ се бератъ — августъ и септемврий; сушатъ се на слънце. Коренитѣ беремъ пролѣтъ и есенъ — тѣ се употрѣбватъ въ медицината.

Дроги: *Folia myrtilli*, *Radix myrtilli* et *Fructus* (Vaccæ) *myrtilli*.

Съдържа: мирталинонъ, хииннова киселина, танинъ, боч, захаръ и др.

- - аллийско
- - едногодишно
- ⊙ - двугодишно
- 4 - многогодишно
- h - тревистъ храсть
- к - дървенистъ храсть
- д - дърво
- л - плевелъ

Босилекъ

49. *Ocimum basilicum* (Labiatae — устноцвѣтни)
Култивирано. У насъ пренесено отъ Азия. Чай отъ
листата и цвѣтоветѣ — противъ кашлица, възпаление
на бѣбрецитѣ, пикочния мехуръ, гонорея, настинка, хре-
ма и ангина.

Сокътъ отъ листата служи противъ гнойно въз-
паление на сръдното ухо.

Бере се на стъркове презъ цвѣтежа и се суши на
китки на сѣнка. Пази се въ книжни кесни. Мѣстенъ
пазаръ.

Боянка, прострѣлъ

50. *Erysimum perandum* (Cruciferae — кръстоцвѣтни)

51. „ *strepifolium* и др.

H. Bachschoetterich.

⊙ (1—2), П. Сжщо като двата рѣпичка, синапа
и др. Повсемѣстно. Herba, Semen.

Скълцано за лапа за загрѣвне.

Брей

52. *Tamnus communis* (Dioscoreaceae)

H. Gemeiner Schmerzwurm. фр. — tamier, ит. —
tamasso, vite nera, bruscardolo. анг. black bryony.

4. (1—2). Влечущо стѣбло, мжчно забележимо изъ
храсталацитѣ. Листа и стѣбло подобни на боба. Цвѣ-
товетѣ на гроздове, дребни, жълти, плодоветѣ сжщо —
ярко червени и добре забележими.

Коренъ многогодишенъ, голѣмъ често колкото чо-
вѣшко бедро. Изкопава се внимателно и се избиратъ
дебелитѣ и правилни корени. Пазятъ се въ влаженъ
пѣськъ. Листата и плодътъ се изсушаватъ — първитѣ
на сѣнка, а вторитѣ — на слънце. Рандеманъ 5:1 за
листата и 5:2 за плодътъ.

Коренът се събира пролътъ и даже до м. май, както и есенъ. Листата — презъ лътото, а плодътъ — есенъ, добре узрълъ.

Отварата отъ всички части действува слабително и никочогонно. Особено популярно е лѣкуването на ревматизма съ коренитѣ на брея.

Обр. № 19. *Tamnus communis* но, а наженския на лѣво.

Настърква се коренътъ и се смѣсва съ олио и се маже болното мѣсто. Може да се смѣси и съ спиртъ, а ако запари много, тогава се маже съ олио. Коренътъ въ медицината се е употребявалъ по-рано подъ името: *Radix bryoniae nigrae*.

Доза — 5 гр. Брей на пол. литъръ вода или въ вино — пакъ за ревматизмъ. Въ по-голъми дози — отровенъ. Съдържа: отровни алкалоиди. Народни предания: мъжки и женски брей; коренътъ на мъжкия се навива на дѣс-

Брошъ

53. *Rubia tinctorum* (Rubiaceae)

H. Krapp, фр. *garance des teintures*, англ.

Madder, ит. *Robbia*, тур. боя кюкю, рус. марена, крап.

4, (1—2). Тревисто. Листата разположени на прешлени, прилича много на лепката. Може да се каже, че е пълзвелъ; изъ градинитѣ, двороветѣ, край оградитѣ и пр. Цвѣтове бѣлезникаво жълти.

Употрѣбвява се цѣлата билка. Бере се отъ юний до септемврий. Суши се на сѣнка на китки. Рандеманъ: 9:2. Пази се въ книжни кесии.

Обр. № 20. *Rubia tinctorum*

Отварата отъ коренѣтъ на броша служи за пречистване на кръвта, а цѣлото растение — противъ скрофули, жълтеница, ревматизъмъ, урегулиране и недостатъчна менструация. Доза — 10|500.

Съ сухи листа — кадятъ противъ главоболие, а плодетѣ — въ бояджийството.

Съдържа: нѣколко бон: пурпуринъ, ксантопурпуринъ, ализаринъ и др.

На нѣкои мѣста го употребяватъ като очистително.

Брѣза, бѣла брѣза

54. *Betula alba* (*verrucosa*) (Betulaceae)

Рус. Береза,†

4, (2-4), 5. Не образува сама растителни формации, а се смѣсва съ иглолистнитѣ или широколистнитѣ дървета.

Беремъ: листата, кората и младитѣ пжпки. Пжпкитѣ беремъ напролѣтъ, листата — презъ лѣтото, следъ цвѣтежа, а кората — есенъта и рано напролѣтъ. Листата и пжпкитѣ се сушатъ на сѣнка, а кората — в слънце. Рандеманъ — 9:2 — за листата. Пазятъ се въ книжни кесии.

Чай отъ пжпкитѣ и листата — пикочогонно, противъ водянка, подагра, възпаление на пикочния мехуръ и за пречистване на кръвта. Отварата отъ кората —

противъ [†]периодическа трѣска, както и при бѣлодробни заболѣвания. Нашето население прави една черна дѣвка отъ кората, която употребява за налагане на рани или правене на благи мехлеми. Мед: *Oleum betulae empyreumaticum* или *Oleum Rusci* или *Pix liquida betulae*, или *Pix betulina*. Доза за чая: 5 гр. за 200 гр. вода.

Съдържа: феноли, креозотъ, толуолъ, ксинолъ, гваяколъ, нафталинъ, оцетна киселина, парафинъ и пр.

Брестъ

55. *Ulmus campestris* (Ulmaceae)

Рус. берест. тур. Караачъ.

4. (1—2), 5. Грамадно полско дърво, а отглежданъ и като декоративно.

Събираме: кора, коренъ, листа и плодове. Кора събираме презъ пролѣтта, корена — презъ пролѣтта и есенъта, листата и плодетѣ — презъ лѣтото. Листата и коренътъ сушиме на сѣнка, а кората и плодетъ — на слънце. Рандеманъ — листа 6:1. Дрогитѣ се пазятъ въ чували.

Отварата отъ кората на младитѣ клонки служи като тонично, урегулираще срдство, противъ кожни обриви. Отварата отъ корени, листа и плодове, служи за гнойни рани, сухи лишеи и гонорея. Съ тѣхъ се правятъ и компреси. Доза за отварата — 5 кгр. 300 гр. вода.

Брѣмбарче, бѣзунче

56. *Ophris bicornis* и

57. „ *atrata* (Orchidaceae)

H. Ragwurz.

2. (1-3). Вижъ салепъ (Orchis).

За сжщото се употребяватъ и грудкитѣ отъ рода

58 *Platanthera*.

Бръшлянъ

59. *Hedera helix* (Araliaceae)

H. Efeu, фр. Lière commun, англ. Jwi, ит. Edera, тур. Сарамашикъ.

Обр. № 21. *Hedera helix*

4. (1—2). Увивенъ катерливъ храстъ изъ горитѣ. Цъвти къмъ края на лѣтото. Култивира се и въ градинитѣ.

Беремъ стъркове отъ младитѣ стъбла или листа и плодове. Листата презъ — лѣтото и се сушатъ на сѣнка, а плодетѣ — презъ есенъта. Пази се въ книж и кесии.

Отварата служи за прочистване на кръвта, противъ жълтеница, сифилисъ, разни лишен, кожни болести и др. Слабо отровно. Доза: 5 кгр. за пол. л. вода.

Бударица, кухъ зжбъ

60. *Galeopsis tetrahit*

61. " *ochroleuca* (Labiatae—устно-цвѣтни)

H. Gemeine Haufne sel, фр. chanvre sauvage, англ. common heme-nettle. рус. Пикульникъ.

☉. (1—3). Тревисто растение, прилично на *Marrubium*'а, на мъртвата коприва и др. Разпространено изъ цѣла България. Цъвти розово.

Herba galeopsidis. Събираме презъ юлий и августъ. Навързана на китки и сушема на сѣнка, Рандеманъ 10:3. Пазимъ нарѣзана въ книжни кесии.

За износъ се търси *Herba galeopsidis*, но още не изнасяна отъ насъ.

Отварата — при уронически катаръ въ дихателнитѣ органи. Доза 10 — 15 за пол. литъръ вода.

Обр. № 22. Врѣхче отъ
Galeopsis tetrahit

Букъ

62. *Fagus silvaticus* (Fagaceae)

Н. Buche, Фр. Hêtre.

Рус. Бук.

4. (3), 5. Самъ опредѣля характера на третия поясъ надъ морското равнище — пояса на букътъ. Образува чисти формации и цѣли гори. Достига голѣми размѣри като дърво.

Беремъ кората на пролѣтъ и я сушимъ на слънце.

Рандеманъ 3:2. Беремъ също тѣя и плодътъ — буковъ жълъдъ, отъ който се прави кафе за хора съ слабо сърдце. Отъ сжцитѣ се вади доброкачествено олио.

Въ медицината се употрѣбава, полученъ чрезъ особена дестилация, неговия катранъ: *Pix liquida fagi*; който съдържа: феноли, креозотъ, ксилол, гварколъ, оцетна киселина и пр.

Буковия жиръ е чудно хубава храна за двукопитнитѣ животни, а за еднокопитнитѣ — отровенъ! Букови жълъди, отъ които е извадено маслото, въ доза 250 — 700 гр. отравятъ 1 конь. Жълъда съдържа: отровния холинъ и триметиламинъ, които действуватъ като пилокарпинъ, стрихнинъ и др. отрови.

Бутурче, циклама

Обр. № 23 *Cyclamen neapolitanum*

63. *Cyclamen neapolitanum* — (сем. Primulaceae — игликови.

Рус. Дрявка, тур. йо-нузь топу.

♀, (1—2). Ранно пролѣтно цвѣте, съ нембени, слабо розови цвѣтове. Изъ горитѣ и хрусталацитѣ особено въ западната половина на отечеството ни.

Грудкитѣ на прахъ — противъ болестъта гущеръ (крупъ). Грудката съдържа гликозида цикламинъ, подобенъ на сапонина и сапотоксина. Действие отчасти както въ сапунчето, но да се внимава, защото е отровно.

Бучинишъ, балдаранъ, цволига

64. *Conium maculatum* (Umbelliferae — сешикоцвѣтни).

Н. Flecken Schirling или Vogel tod, фр. Cigué tachée, анг. Hemlock, ит. Cicuta, рус. Болиголов.

♂, (1—2), П. Подобно на копъра, анасона, ангеликата и др. Цвѣти въ края на пролѣтътъ и началото на лѣтото, съ бѣли цвѣтове. Събираме *Herba conii*, която сушимъ на китки на сѣнка, когато е въ разцвѣтъ.

Употрѣба — външно — лани противъ ревматизмъ, подагра, червенъ вѣтъръ, лимфатични отоци, кожни струпеи, гнойни рани, лишеи, краста, болезиени втвърдявания — ядки.

Отварата — противъ скрюфули, невралгия, краста. Съдържа алкалоида конининъ, който е течень и циркулира по всички части на растението, отъ кждето иде и специфичната му миризма на миш пикочъ. Отровно е за всички домашни животни. Безъ лѣкарско предписание — опасно!

- - алпийско
- - едногодишно
- ⊙ - двугодишно
- 2 - многогодишно
- † - тревистъ храсть
- ‡ - дървенистъ храсть
- ♣ - дърво
- ♣ - плевель

Бѣла върба

65. *Salix alba* (Salicaceae)

Рус. Ветла.

2. 5. Крайбрѣжно и по-влажнитѣ мѣста дърво.

Беремъ — листа и кори. Листа — презъ лѣтото, а коритѣ — презъ пролѣтта. Рандеманъ — листа 6:1. Пазимъ въ обикновени чували. Отварата отъ листата и кората — пикочогонно, промива и изчиства бѣбрецитѣ, кървоспирателно, противъ гонорея. Доза — 15 гр. на пол. литъръ вода.

Бѣла дѣвка, бѣлъ смилъ

66. *Antenaria dioica* или *Gnaphallum dioicum* (сем. Compositae — сложноцвѣтни).

H. Katzenpfötchen, фр. Patte de chat, ит. Gnaphalio, англ. Cat's foot, рус. Горлянка или кошачая лапка.

Обр. № 24
Antenaria (*Gnaphallum*) *dioica*

2. (●). Алпийско растение, но го срѣщаме и понизко по високитѣ плазински ливади. Стѣбло високо до 10 — 12 см. Цѣлото растение бѣло мжхнато. Малки остри листа и на върха китка цвѣтове, събрани на кошничка и прилича на еделвайсъ.

Цвѣтове — блѣдо-розови и бѣли. Цвѣтътъ, обаче, не е въ връзка съ полтъ на растението, макаръ, че нѣкои твърдягъ, че розовитѣ били женски, а бѣлитѣ — мжжки. Събираме *Herba gnaphalii* — презъ юлий и августъ. На китки сушимъ на сѣнка. Рандеманъ 3:1. Държи се въ чували. Искана отъ чужбина, но още не изнасяна дрога.

Отварата се употребява противъ главоболие, сърдечни болести и пречистване на кръвта. Доза 10|300. Сжщата отвара — отлична противъ диария. На лапи — противъ отоци.

Бѣлъ равнецъ, бубниче

67. *Achilea millefolium* (сем *Compositae* — слож-ноцвѣтни).

Н. Schafgarbe, фр. Millefeuille, ит. Millefoglio
анг. Common Yarrow, рус. Тысячелистник, тур. кесикъ оту.

2, (1—3). Тревисто до 40 см. съ ситно нарѣзани листа и съ китка на върха бѣли цвѣтове като чадърче — дори плевелно растение. Има го навсѣкжде въ изобилие. Кореницето многогодишно, тревата — едногодишна. Цвѣти презъ цѣлото лѣто Беремъ *Herba millefolii* — цвѣтътъ съ стъркове или изрѣзваме само цвѣтътъ — *Flores millefolij* — споредъ това какъ иска нашия купувачъ.

Суши се на китки на сѣнка или само цвѣтътъ — разсланъ на щайги.

Търсена и изнасяна дрога.

Запарката — противъ анемия, пречиствање на кръвта, маясълъ, скрофули, кожни обриви, подагра, туберкулоза и пр. Доза —10—15|500.

Прѣсенъ цвѣтъ съ зехтинъ чисти червясали рани у добитѣка. Съдържа ароматични масла, танини и др.

Народната поговорка казва: когато изобилствува равнецътъ — зимата бива мека.

Бѣлъ трънъ, вѣтрогонъ

68. *Eryngium campestre* (Umbelliferae)

H. Feld Maunstern, фр. Chardon roulant, анг. Field eryngo, ит. Calcatreppola, тур. кошъ кондурмазъ, саржтиканъ.

☺, (1—2), П. Познатъ трънъ по кржглата форма на растението, което есенно време се търкаля отъ вѣтроветѣ по полето. Цвѣтове блѣдо-зелени.

Събираме коренътъ и тревата отъ юний до септемврий. Рандеманъ за тревата 8:3. Пази се нарѣзанъ въ книжни кесии.

Отварата отъ коренътъ — противъ пѣсѣкъ въ бѣбрецитѣ, водянка и нередовна менструация; тревата — противъ кожни болести, гнойни катарии въ дихателнитѣ органи и противъ туберкулоза.

Доза: 10—15 гр. за полов. литъръ вода.

Бъзъ, свирчовина

69. *Sambucus nigra* (Caprifoliaceae)

H. Schwarzer holunder, фр. Sureau, ит. Sambuco, анг. Elder, рус. бузина тур. мюлвиръ.

☺, (1—2), њ. Среща се навсѣкжде, дори и изъ градинитѣ. Въвти края на пролѣтѣта и началото на лѣтото.

Събираме: цвѣтъ, листъ, кора и коренъ. Листа, кора и корени — презъ цѣлото лѣто и есенѣта. Цвѣтъ се суши на вѣтровито мѣсто, на сѣнка, навързанъ

на китки или оръзанъ и разхвърлянъ на щайги, сжщо и коритѣ и листата, а коренитѣ на слънце.

Рандеманъ: цвѣтъ — 10:1; листа — 5:1 или 1:2; кора — 7:2; корени — 3:1.

Обр. № 25. *Sambucus nigra*

Цвѣтътъ се пази въ книжни кисии, а другитѣ части въ чували.

За външенъ пазаръ се търси цвѣтъ — *Flores sambuci* съ дръжжитѣ — *im Dolden* или само цветчетата — *Gerebeld*.

Отварата отъ цвѣтътъ действува потогонно, пикочогонно, улеснява ваденето на хрѣчкитѣ. Цѣри настинка и пресипналъ гласъ.

Коритѣ сж съставна часть на благитѣ мехлеми (но не на всички).

Отъ плодоветѣ на бѣзтѣ се прави хубавъ мармаладъ, който е отлично сръдство за пречистване на кръвта, защото съдържа голѣмъ процентъ желѣзо и витамини.

Отварата отъ коренитѣ и отъ кората е добро сръдство противъ водянка и затлъстяване.

Доза — 15—20 гр. за пол. литъръ вода.

Съдържа: слюзъ, малко етерно масло, плодна захаръ и киселина, боя, танинъ и др.

Бъзовина, дивъ бѣзъ, кучешки бѣзъ, абѣдъ
70. *Sambucus ebulus* (Caprifoliaceae)

H. Zwerkhulunder, Attich, фр. Hîéble, Petit vireau, ит. Ebolo, анг. Dwarfelder, тур. султанъ оту, рус. бузник.

2. (1—3) II. Като плевелъ навсѣкжде по нивитѣ. Както предходния видъ—само че мо малки дози, понеже е отровенъ. Доза: 5 гр. на пол. литъръ вода.

Съдържание както предходния.

Обр. № 26. *Fritilaria minor*

Бъзовлекъ, полска какула, конски босилекъ

71. *Salvia pratensis*

H. Wiesensalbei фр. Sauge de prés, ит. Chiarella.

Рѣдко се търси. Отварата му се употребява като тази на *Salvia sclarea* (вж. меча петя).

Ведрица, диво лале, кандилка, тугъ,

72. *Fritilaria minor* (Liliceae — лилиецветни)

H. Schahblume, фр. Damier, англ. Snake's head.

♀ (2). Подобно на лалето, но съ кафяви петнисти цътве — камбанки. Изъ ливадитъ въ предпланинскитъ мѣстности. Беремъ цѣлата трева въ цвѣтъ и сушимъ на китки на сѣнка рано напролѣтъ. Слабително и пикочогонно. Доза за отварата 5|500. Въ луковицитъ се съдържа алкалоида империялинъ.

Великденче

73. *Veronica officinalis* (Scrophulariaceae).

H. Waldehrenpreis, фр. Thé d'Europe, ит. Quaderpuzza или Thé swizzero.

Обр. № 27. *Veronica officinalis*

♀, (1—4). Многогодишно коренище съ едногодишни стъркове. Изъ хрусталацитъ и горитъ полсемѣстно. Има много видове отъ великденчето — затова да се внимава. Цвѣти въ малки сини цвѣтчета.

Беремъ стърковецъ съ цвѣтъ по Великдень (априлъ и май). Сушимъ на сѣнка на китки. Рандеманъ 4:1. Пазимъ въ книжни кесия. Отварата отъ билката противъ бронхитъ, ангина, кашлица, кръвохрачене, туберкулоза, а действува и пикочогонно. Пречиства кръвта. Помага при кож.

ни обриви, подагра и пр. Счукана прѣсна билка съ зелтинъ — при прѣсни и гнойни рани, изгорено и пр.

Изобщо въ народната медицина тази билка има голѣмо приложение.

Доза за отварата — 15|500.

Другитѣ два вида отъ великденчето:

74. *Veronica becabunga* и

75. „ *prostrata*

които иматъ още по-голѣмо разпространение отъ описаната, дори се явяватъ като плевели, иматъ сжщото употребление (вижъ билката „Превара“).

Винче, паче гнѣздо

76. *Anchusa officinalis* (Borraginaceae — грапаволистни).

Н. Gemeine Ochsenzunge, фр. Langne de boeuf, англ. Alcanet, ит. Lingua di bove.

4, 1—2). Тревисто съ многогодишно коренище и едногодишно стѣбло. Тъмно, космато растение, съ пембено-сини цвѣтове, които следъ оплождането ставатъ розови (както у всички *Borraginaceae*). Расте по безплоднитѣ мѣста и покрай патищата изъ цѣла България. Беремъ листата презъ лѣтото, които сушимъ на сѣнка. Риндеманъ — 7:1. Тѣхната отвара се употребява противъ диария, действува пикочогонно и пречиства кръвта.

Обр. 28. *Anchusa officinalis*

Доза 10|500. По-рано употребявана въ медицината: *Ligula bovis*.

Вишна, вишня.

77. *Prunus cerasus* (Rosaceae — розоцветни).

Рус. — Вишня.

Културно дърво. Беремъ плодъ, дръжки, листа и корени. Плодътъ отъ вишната регулира отлично стомахътъ. Сиропътъ имъ действува разхладително. Отъ сжцитѣ правимъ ракията „вишновка“. Дръжките отъ плода — действуватъ отлично пикочогонно, чистятъ камънитѣ и пѣсъка въ бѣбрецитѣ и пикочния мехуръ. Тѣ сж много препоръчвани въ медицината. Кокичките отъ плодътъ — счукани на прахъ се употребяватъ противъ пѣсъкъ и камъни въ бѣбрецитѣ и пикочния мехуръ, а служатъ и при полово безсилне — употреба — по 1 чаена лъжичка 3 пѣти на день.

Младитѣ клонки или коритѣ имъ сварени съ листа отъ орѣхъ — противъ скрофули.

Листата се слагатъ въ разни туршии, кисело зеле и пр. за подправка.

Най-позната дрога: *Stipites cerasorum* — дръжки отъ вишни. Търсена и изнасяна въ малки количества.

Горчивината се дължи на гликозида амигдалинъ, който се намира и въ лавровишната, черешата, дивата череша, сливата, зарзалата, кисията, прасковата, бадема и пр., който подъ влиянието на ензимътъ емулзинъ се разпада на циановородъ (силно отровенъ), бадемово масло и захарь.

Воденъ конопъ, джбравникъ

78. *Eupatorium cannabinum* (Compositae)

H. Wasserdost, фр. Origan de marais. ит. Canape aquatica, англ. Watterhemp.

2, (1—3). Тръвисто, съ срещуположни листа, прилича на трънъ. Изъ влажнитѣ и мочурливи мѣста повсѣде изъ България. Цъвти розово.

Действува очистително, но и пикочононно, потогонно. Доза 10|500.

Съдържа еупаторинъ, който причинява повръщане у домашнитѣ животни.

- - алпийско
- ⊙ - едногодишно
- ⊕ - двугодишно
- 2 - многогодишно
- ⌘ - тревистъ храсть
- ⌘ - дървенистъ храсть
- 5 - дърво
- П - плевель

Водна детелина, горчивче, богородична лъжичка

79. *Menianthes trifoliata* (Gentianaceae)

H. Sumfbilsterklee, фр. Trèfle de marais, англ. Buck blau, ит. Trifolio fibrino.

2. (2—4). Тревисто изъ блатата и мочурляцитѣ на високитѣ полета: софийско, самоковско, лждженско, баташко и др., както и изъ благливитѣ мѣста изъ нашитѣ планини.

Цъвти презъ пролѣтта, розово.

Беремъ листа. Дрога — *Folia trifolii fibrini* или *Folia menianthis*. Презъ месецъ май и юний. При беридбата да се внимава да не се намокрятъ листата, макаръ и да расте въ самата вода, защото почерняватъ при сушенето, което става на сѣнка. Рандеманъ — 6:1. Пази се въ книжни кесии.

Искана, но още не изнасяна билка.

Отварата засилва дейността на храносмилателната система и жлѣзитѣ ѝ. Ефикасна противъ жълтеница, малария и скробутъ.